

ЗОНА ВІДЧУЖЕННЯ ДЛЯ САМОСЕЛІВ: ПРИТУЛОК ЧИ МАЛА БАТЬКІВЩИНА?

У квітні-травні 1986 року була здійснена нечувана до тих пір евакуація мирного населення. Після аварії на Чорнобильській АЕС майже 92 тисячі нащадків стародавніх слов'ян з мальовничого поліського краю Київщини назавжди полишили рідні місця. Та не всі евакуйовані адаптувалися за нових умов, — десятки, сотні з них повернулися незабаром у свої домівки. Здебільшого це були літні чоловіки й жінки.

...Оселя Ніни Адамівни Франко у Опачичах знаходиться у центрі села, навпроти клубу. Щоправда, раніше знаходилася, до евакуації, а потім були переселення, велика пожежа. Більшість людей покинуло свою малу батьківщину, чимало сусідніх будинків згоріло. На місці попелища зараз хащі. Вогонь зупинився на хаті Ніни Адамівни. Врятували оселю жінки пожежники загону частини по охороні ЧАЕС, які у 1986-му погасили полум'я, що виривалося з реактора.

Жінці зараз пішов 64-й. У травні 1987-го, коли повернулася в Опачичі, була наймолодшою самоселкою. Зараз тут проживає і є наймолодшим у селі її син. Сусідів немає, клубу за чагарниками та хащами вже й не видно, більшість колишніх адміністративних будинків розвалені.

— Чому повернулася? — перепитує Ніна Адамівна. — Наше село переселили недалеко, у Макарівський район Київської області. Під осінь, наш видкоруч, були збудовані будинки. Але усім евакуйованим їх не вистачало. Мене, як самотню, оскільки дочка і син отримали житло на Черкащині, поселили в одній хаті з іще двома жіночками. Зробили сільську комунальну «хрущівку», а точніше «трущівку». Було тісно, та й важко помиритися під одним дахом трьом господарствам. Вирішила підпільно повертатися у Опачичі, у збудовану цими руками свою хатину. Усе нажите, що перевезла на нове місце проживання, роздала людям. Повернулася у порожню оселю. Не дивуйтеся, що в мене біднувато — це все «трофеї». Звідти стільці

тиск. Говорить, що з радіацією не пов'язано. «Усі ми під богом ходимо. Радіація до нас звикла і ми до неї. Коли приїжджаю в гості до дочки на Черкащину, де я, до речі, приписана, то не вистачає дихання. Степ — не наше рідне Полісся. До того ж, тут обробляю город. Є все своє: і картопля, і цибуля, і морква. Погано тільки, що транспорт сюди не ходить.» — скрушно закінчує Ніна Адамівна.

Найбагатіше серед самоселів, мабуть, проживає Софія Аркадіївна Безверха — колишній голова сільської Ради Купуватого. Ошатненя хата, парове опалення, сучасний телефон, телевізор, холодильник, чимале присадибне господарство...

Узону відчуження повернулася вся її родина. Мати проживає у сусідньому селі Отешеві, сестра — працює в Купуватому медсестрою, зять — на котельні держпідприємства «Чорнобильліс», дочка — теж працювала у Чорнобилі, але народила Діанку і переїхала до Києва.

Софія Аркадіївна була головою сама у 1986-му і фактично керувала переселенням своїх односельців. Більшість з них отримали будинки у селі Грузькому на Київщині.

— Відчула багатство і красу свого краю лише тоді, коли переселилася, — розповідає жінка. — Щодня снівся сон про рідне Полісся, село. У жовтні 1987-го вирішили з чоловіком і маленькою донькою повернутися. Все було обнесено, як і зараз, колючим дротом. Адже ми тут вирости, знали кожну стежку. Перебралися до своєї хати і полегшано зітхнули. Вирішили тут віку доживати. Чоловік, на жаль, рано покинув нас, трагічно загинув.

Зараз у Купуватому проживає 87 осіб. Цікаво, що люди помирають рідше, ніж в Грузькому. Мабуть, рідна земля дає їм наснаги. Чи не боїмося радіації? Можливо, б боялися, якби вона була видима. Але ми віримо, що природа бореться з нею і обов'язково перемаже. Я упевнена, що сюди ще повернуться люди. Ось вам моя від-

повідь на ваше запитання, як я ставлюсь до нещодавно прийнятого розпорядження Кабінету Міністрів України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Прокоментувати ситуацію щодо проживання самоселів у зоні відчуження і про вирішення їхніх проблем ми попроси-

ли заступника міністра МНС — начальника АЗВ Володимира ХОЛОШУ:

— На сьогодні у 16 населених пунктах зони відчуження проживає 612 осіб (у тому числі 162 особи у м. Чорнобилі), які у 1986-1987 роках самовільно повернулися сюди після евакуації. За даними опитування громадян, які повернулися до зони відчуження, щодо мотивів повернення, були з'ясовані як об'єктивні, так і суб'єктивні причини, а саме: у рішеннях Київського обласного комітету та Урядової комісії за 1986 рік зазначалося про тимчасову (до 3 місяців) евакуацію жителів Чорнобильського району (за винятком м. Прип'яті), що зумовило повернення частини евакуйованих до своїх домівок восени 1986 року, але більшість з них повернулися навесні 1987 року (до початку польових робіт); житло, що надавалося евакуйованим, не задовольняло переселенців в багатьох випадках: в один будинок заселяли декілька сімей; оскільки житло для евакуйованих будувалося швидкими темпами, воно було не лише низької якості, але й непридатне для проживання; не повною мірою враховувались особливості побуту поліщуків: вони не мали змоги вести традиційне для них землеробство, займатися рибалкою, збиранням грибів та ягід у лісах, звиклі до дерев'яних будинків (особливо люди похилого віку), не змог-

притягнула, звідти — постіль...

Жінка п'ять років пропрацювала у Чорнобилі, потім вийшла на пенсію. Скільки отримує і сама точно не знає. Перед виборами дали залишки ще за літні місяці і вересень — понад сто гривень. Зараз хворіє — значно підвищився

ли жити у цегляно-бетонних; у місцях переселенців місцева населення вороже поставилося до евакуйованих, вважаючи, що останні відібрали у нього житло або роботи з осінь.

Починаючи з осені 1986 року до весни 1987 року, у зону відчуження повернулося понад 120 осіб. Вони займали власні будинки і обіймали свої городи. Більшість з них покинула (здала місцевим органам влади) житло, що їм було надане після евакуації.

Після самовільного повернення частини жителів до зони відчуження виникли пов'язані з цим проблеми. Оскільки був ліквідований Чорнобильський район і всі місцеві ради, жителі опинилися поза впливом органів самоврядування. Необхідно було надати їм певного статусу і зареєструвати в місцевих органах влади, як то вимагало чинне законодавство. Виникла потреба налагодити торговельне, медичне, транспортне, соціальне обслуговування, систему реєстрації соціальних актів тощо, а з населених пунктів була евакуйована інфраструктура. Було незрозуміло: хто ж мав виконувати ці завдання на території зони відчуження? Де функції створеного виробничого комплексу для здійснення виробничої діяльності щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи не входило утримання жителів, у бюджеті Іванківського району також не передбачалися кошти на обслуговування осіб, які повернулися до зони відчуження. Ці проблеми вирішувались керівництвом тодішнього ВО «Комбінат» (пізніше НВО «Пріп'ять») на власний розсуд.

З прийняттям у 1991 році Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», стаття 12

життя, одержаного після евакуації (здали місцевим органам і мають про це довідку). Ці особи мали бути тимчасово, до відселення на «чисті» території, зареєстровані пунктах МВС у населених пунктах Іванківського району. Їх обслуговування та соціальне забезпечення покладалося на Іванківську райдержадміністрацію і Адміністрацію зони відчуження. Про це було вида-

не розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 лютого 1993 р.

У той же час особи, які повернулися до зони відчуження, але мають на «чистих» територіях житло, одержане після евакуації, і проживають у зоні відчуження, порушують вимоги статті 12 вказаного Закону України і реєстрації не підлягають.

Такий розподіл є дещо

якого забороняла проживання у зоні відчуження, ситуація дещо змінилася. Мешкання у зоні відчуження почало визначатися як порушення чинного законодавства, і жителі повинні були залишити радіаційно забруднену територію. Однак компетентні органи не давали дозволу на примусове відселення жителів. Із створенням Адміністрації зони відчуження (постанова КМУ від 24 грудня 1991 року) вирішення проблем, пов'язаних з проживанням у зоні відчуження, було покладене саме на цю структуру. На той час у зоні відчуження налічувалося близько 1000 мешканців.

Адміністрація виступила ініціатором надання статусу особам, які повернулися до зони відчуження до прийняття Закону України «Про правовий режим території...», тимчасово у ній проживають і не мають на «чистих» територіях

умовний, бо обидві групи людей на однакових умовах проживають у зоні відчуження, їх обслуговувала Іванківська райдержадміністрація і Адміністрація зони відчуження.

Обидва органи влади спільно з відділом внутрішніх справ і періодично опитують мешканців у зоні відчуження з метою більш детального виявлення проблем, що їх турбували у 1992 і 1998 роках. Адміністрацією зони відчуження створена комісія з комплексного обстеження умов проживання та обліку громадян (наказ Адміністрації від 20.01.97 № 7), розроблений графік відвідування «самоселів» (наказ Адміністрації від 24.11.98 № 127). Питання соціального захисту населення зони відчуження розглядалося на нараді в Міністерстві (протокол від 23.11.98).

Іванківська райдержадміністрація та Адміністрація зони відчуження забезпечують населення зони відчуження торговельним, медичним, транспортним обслуговуванням; щорічно їм доставляють пенсії; у кожному селі, де проживає понад 30 людей, встановлені радіотелефони, здійснюється радіологічний контроль продуктів харчування, вирощених на власних ділянках або зібраних у лісі, нагляд за криницями. Протягом 1991-1994 рр. у зоні відчуження здійснювалися заходи щодо відселення «самоселів» на чисті території. За цей період із зони переселилося близько 15 сімей. Починаючи з 1995 року, ситуація змінюється. Житло для переселення надавалося лише тим, хто відселяється із зони безумовного (обов'язкового) відселення Поліського району. Тому протягом трьох останніх років жителі зони відчуження житла на чистих територіях не одержували, хоча на обліку в Іванківській райдержадміністрації перебуває близько 120 сімей. Опитування жителів зони відчуження свідчить про те, що переважна їх більшість не бажає переселятися на чисті території, а хочуть доживати свій вік у власних будинках.

Протягом 1990-1998 рр. спостерігалася тенденція до зменшення числа жителів у зоні відчуження (з 1068 у 1990 р. до 612 осіб у 1998 р.). Але останнім часом тенденція змінилася: чисельність жителів Чорнобиля збільшується. Очевидно, це пов'язано з економічними негараздами в державі. Люди намагаються полегшити своє існування, переселившись до зони відчуження, де є досить вільного житла та землі.

19 липня 1999 року Кабінет Міністрів України видав розпорядження № 690, згідно з яким частина проблем, пов'язаних з проживанням людей у зоні відчуження, вирішується. У розпорядженні вказується на необхідність забезпечення житлом громадян, які були евакуйовані у 1986 році і не отримали житла. Цей документ зобов'язує МВС, Київську облдержадміністрацію та Міністерство вжити заходи щодо недопущення порушення статті 13 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» щодо проживання громадян у зоні відчуження і передбачає включення до бюджету області, а також до Комплексної програми робіт у зоні відчуження видатків на надання допомоги «самоселам».

На мою думку, переселення жителів із зони відчуження, які виявили бажання переїхати на чисті території, слід вважати пріоритетним, так само, як переселення з Поліського району. У бюджеті Іванківського району Київської області, в кошторисах видатків на здійснення спеціалізованих заходів у зоні відчуження слід передбачити кошти на надання послуг та соціальний захист самоселів. Органам МВС у зоні відчуження треба забезпечити недопущення зростання чисельності жителів у зоні відчуження та їх контрольованого повернення на територію зони відчуження. Адміністрація звернулася до МНС України, щоб нові території зони безумовного (обов'язкового) відселення, з яких не повністю відселені жителі, під управління Адміністрації зони відчуження у подальшому не приймати.

Микола ОГОРОДНИК.
Знімки автора
та з фотоархіву «ВЧ»